

УДК 687

МАРІЯ АРТЕМЕНКО, КАТЕРИНА БОНДАРЕНКО
Херсонський національний технічний університет, Україна

СОЦІО-КУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ ТА ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПРИКРАС ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Мета. Виявлення періодів еволюції прикрас Півдня України з урахуванням соціальних, культурних та історичних чинників.

Ключові слова: традиційні прикраси, етнодизайн, мода, історичні періоди розвитку, прикраси Півдня України.

Постановка завдання. Основним завданням є виявлення ключових періодів у розвитку прикрас, аналіз впливу різних культурних, етнічних та соціальних груп на стиль і символіку прикрас.

Методи досліджень. У роботі застосовані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, теоретично-аналітичний метод, методи історичного порівняння, класифікації та систематизації.

Результати досліджень. Розвиток українських прикрас був обумовлений низкою факторів, які включають історичні, соціальні, економічні, культурні та природні аспекти.

Розвиток прикрас Півдня України дещо відрізняється від інших регіонів, оскільки це регіон, заселений багатьма національними та етнічними групами, які в синтезі формують його загальну культуру [1]. Часта зміна кочових народів понесла за собою відсутність сталих характерних прикрас, що дійшли до наших днів. Прикраси «ходили» разом з народами, змінювались, та в більшій мірі не дійшли до наших днів. Аналіз матеріалів з української та всесвітньої історії показує, що кочових племен в Україні було досить багато. Ці народи створювали перші прикраси з кістки, глини, бронзи, золота і срібла.

Дуже стислий екскурс в історію прикрас народів, що населяли Південь України викладено в наступних абзацах.

Кіммерійці (XI — VII ст. до н.е.) були першими на українських землях, хто почав добувати залізо з руди. Археологи знаходять різьблені вироби з кістки, прикраси з напівдорогоцінним камінням, посуд зі скляними вставками. Металеві прикраси виготовляли за допомогою технік лиття по восковій моделі, ковки, тиснення,

різблення, пайки, тяжіючи до геометричних мотивів: круги, ромби, хрести, спіралі, кільця, лунниці, розетки, меандри, прямокутники тощо [2-3]. У VII — III ст. до н. е. панували скіфи, які мали розвинені ремесла та мистецтво. Вони створювали високохудожні золоті прикраси, використовували складні техніки ювелірного мистецтва, втілюючи зооморфні орнаменти. У III ст. до н.е. сармати продовжували традиції скіфів, додаючи кольорове каміння [4].

Грецькі колоністи, які мешкали в VII ст. до н.е. — IV ст. н.е. на території сучасної південної України, виготовляли витончені прикраси з коштовними металами та камінням, часто використовуючи філігрань та гравірування. Поселення готів (III — IV ст. н.е.) мали в прикрасах геометричні й зооморфні орнаменти з античними впливами, а Гуни (IV — V ст. н.е.) використовували простий дизайн з інкрустацією та гравіюванням.

У часи Київської Русі (VI — XIII ст.) ювелірне мистецтво досягло розквіту. Давньоруські майстри використовували техніки кування, карбування, емаль, зерно та чорніння. З прийняттям християнства з'явилися нові прикраси, часто прикрашені перлами, з технікою перегородчастої емалі (X ст.), що використовувалася для оздоблення діadem, намист, сережок, хрестів тощо [5-7]. Кінець ювелірному мистецтву Русі поклала навала монголо-татар [8].

Паралельно та після часу Київської Русі, на південних територіях були болгари (VII — VIII ст, хазари (VII — X ст), печеніги (X — XI ст), половці (XI — XIII ст.), монголи та Золота Орда (XIII — XIV ст), кримські татари (з XV ст), османи (XV — XVIII ст.). Османська імперія залишила слід у культурі та архітектурі регіону. Прикраси включали в золоті та срібні вироби з витонченими орнаментами, використанням геометричних фігур і рослинних мотивів - брошки, браслети, намиста та перстні, часто інкрустовані дорогоцінним камінням.

Запорозькі козаки (XVI — XVIII ст.) були також важливим військовим і політичним утворенням на території півдня України, та відігравали ключову роль у боротьбі проти Османської імперії та кримських татар. Козаки переважно обирали срібні сережки. Аксесуар ніс не лише символічну та естетичну цінність, а й суттєве практичне значення. Також срібні сережки були дуже важливими під час походів і битв [10].

За результатами проведеного аналізу історіографічних фактів було виділено періоди розвитку прикрас Півдня України, які наведені на рисунку 1.

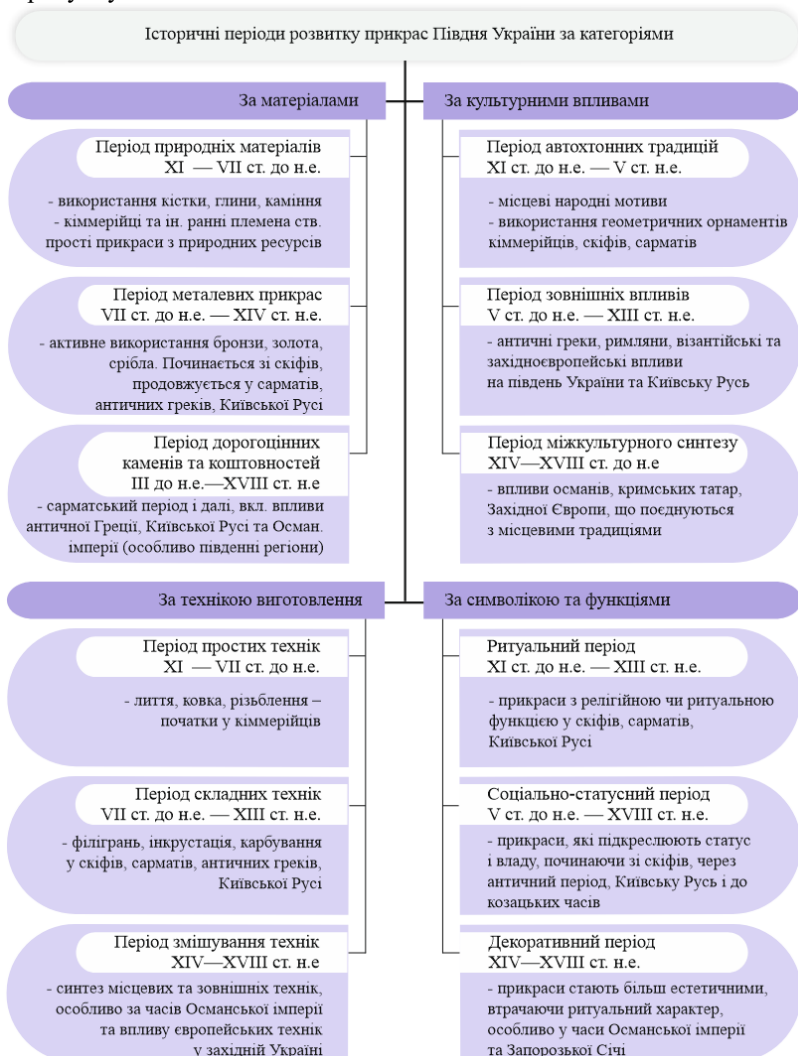


Рис. 1. Періоди розвитку прикрас Півдня України

Висновок. Поява та формування прикрас Півдня України це результат багатовікової еволюції, де кожен історичний період і культурний вплив додавав нові елементи та форми. За результатами дослідження виявлено 12 періодів розвитку прикрас Півдня України за різними категоріями: за матеріалами (періоди природних матеріалів, металевих прикрас, дорогоцінних каменів та коштовностей), за технікою виконання (періоди простих, складних та змішування технік), за культурними особливостями (періоди автохтонних традицій, зовнішніх впливів, міжкультурного синтезу), за символікою та функціями (ритуальний, соціально-статусний, декоративний періоди).

Література

1. Тригуб О. Ювелірні прикраси в народному костюмі болгар Півдня України // Мистецтвознавчий автограф : зб. наук. праць / МОН України [та ін.] ; [редкол. Г. Г. Стельмащук та ін.]. – Львів: ЛНАМ, 2006. – Вип. 1. – С. 40-56.
2. Сайт Історії України. Кочові племена в Україні: кімерійці, скіфи, сармати. URL: <http://surl.li/ruqrzg> (дата звернення 30.08.2024).
3. Сайт освітнього проєкту «На урок». Кімерійці на території України URL: <http://surl.li/avcjfj> (дата звернення 03.09.2024).
4. Сайт «Історик». §40. Кочові племена на території України та їхні сусіди URL: <http://surl.li/xxnmre> (дата звернення 30.08.2024).
5. Ювелірне мистецтво східної Європи за доби Середньовіччя: [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: http://miku.org.ua/yvelirne_mistectvo_shidna_evropa_3_14st.html (дата звернення 03.09.2024).
6. Ремесла Київської Русі: [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/farvks> (дата звернення 03.09.2024).
7. Історія ювелірної справи в Україні : [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 03.09.2024).
8. Одяг і прикраси давньоруських жінок : [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <http://bibliograph.com.ua/polk-11/21.htm> (дата звернення 03.09.2024).
9. Месь Д. С. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». Ювелірні прикраси Київської Русі https://www.rusnauka.com/8_NTSB_2015/Istoria/2_184835.doc.htm (дата звернення 03.09.2024).
10. Сайт ювелірної мережі «Золотий Вік». Чому козаки носили сережки? URL: <http://surl.li/omxplf> (дата звернення 03.09.2024).